

 Katsaus

Tutkimuksen ja median välissä¹

Helsingin Sanomat kertoi keväällä 2012 perustavansa uuden datajournalismiin keskittyvän ryhmän, joka tuottaa uutisia yhdistelemällä, analysoimalla ja visuaalisoimalla laajoja tietoaaineistoja.

Uutta tässä on se, että tietokantoja on nyt tarjolla aivan toisella tavalla kuin takavuosina; että media alkaa itse aktiivisesti jalostaa raakadataa saadakseen uutisia; ja että kysymysten muotoiluun ja datan jalostamiseen houkutellaan osallistumaan mukaan valistuneita lukijoita. Vanhaa on se, että datajournalismi on olemukseltaan tutkivaa journalismia – sitä vain tehdään perinteestä poikkeavalla tavalla. Hanke on lupaava ja on jo tuottanut kiinnostavia uutisjuttuja.

Laadultaan toisenlaista ”datajournalismia” on kuitenkin harrastettu jo varsin pitkään ja tämä vanha muoto on edelleen ylivoimaisesti hallitsevin. Vanha tiedejournalismin malli on se, että raakadatalle kysymyksiä asettavat ja sitä jalostavat ammatilliset tutkijat yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, ja heidän tuottamiaan tutkimustuloksia media sitten nostaa esiin, pelkistää ja elävöittää. Sen etuna on tulosten tutkimuksellisen laadun perinteinen, akateeminen kontrollointi – ja se, että raakadatan jalostus mielekkään kysymyksen valossa on jo valmiiksi mediaa varten tehty. Medialle jää runsaasti vapausasteita poimia artikkeleista olennainen, taustoittaa ja arvioida tulosten merkitystä.

Tutkimusta tehdään, jotta se vaikuttaisi tietämyksen kasvuun, ongelmien jäsentämiseen, ratkaisujen etsimiseen ja vaikutusten hahmottamiseen. Parasta kansallista tutkimusta on kansallisen kansainvälinen vertailu. Tieto vaikuttaa, mutta sen avulla myös vaikutetaan. Vaikutuksen ja vaikuttamisen kannalta on olennaista, että Suomea ja suomalaisia koskeva tutkimustieto leviää kotimaassa monenlaisia väyliä pitkin mahdollisimman laajalle. Avainasemassa tässä on media.

Näppituntuma kertoo, että tutkimustiedon tarjonta on mediassa pitkään ollut kasvussa. Suhteellisen vähän on kuitenkin olemassa tutkittua tietoa siitä, kuinka paljon ja miten media tutkimustuloksia päivittäisessä tarjonnassaan käsittelee. Muualla kuin Suomessa tehty tiedejournalismin tutkimus on keskittynyt luonnon- ja lääketieteisiin. Suomessa Laura Juntusen (2011, 12–13) tutkimuksessa kaikkien tiede ja tutkimus -juttujen suhteellinen osuus oli kuudenneksi korkein, kun median tekstit oli jaettu 24 aihealueeseen (kärjessä rikokset, taide ja kulttuuri, viihde, palvelut ja onnettomuudet). Erkki Kauhasen väitöskirjan (1997) mukaan yhteiskuntatieteet ovat kuitenkin

yksi pääkirjoitusten yleisimmistä tiedeaiheista. Myös Tiina Pohjois-Koiviston (2006) mukaan yhteiskuntatutkimusta käsitteleviä juttuja ja niitä kommentoivia pääkirjoituksia on sanomalehdissä suhteellisen paljon.

Tutkijoilla on monenlaisia tapoja saada äänensä mediassa kuuluviin, kuten omat kirjoitukset ja eriaisteiset haastattelut. Painavimpia lähteitä tässä vanhassa yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tiedejournalismin muodossa ovat kuitenkin olleet ja ovat kotimaisten tieteellisten lehtien artikkelit, koska juuri ne ovat läpikäyneet akateemisen kontrollin eli toimituksen seulan ja vertaisarvioinnin. Niitä media voi siteerata ja kommentoida aidon tutkimuksen tuloksina.

Kotimaiset tieteelliset lehdet ovat tärkein porras kotimaisen tutkimuksen ja median välissä, ja niiden rooli sekä tutkimusten julkaisufoorumina että myös median tietolähteenä tulee lähitulevaisuudessa mieluummin kasvamaan kuin vähenemään.

Vastoin kaikkia pelkoja ja odotuksia julkaisufoorumien käynnistämä julkaisujen laatuluokitus yhdistyneenä yliopistojen uuteen rahoitusmalliin tulee ensinnäkin selvästi lisäämään kotimaisiin lehtiin suuntautuvaa tekstien tarjontaa. Toiseksi lehtien toimintopolitiikkaan tulee kohdistumaan uusia paineita, koska niiden kannattaa pyrkiä säilyttämään laatutasonsa tai sitä nostamaan.

Kolmanneksi kotimaisten tieteellisten lehtien aseman vahvistuminen tulee entistä selkeämmin nostamaan esiin kysymyksen yliopistojen ns. kolmannesta tehtävästä. Tutkimuksen vaikuttavuus-paineet tulevat todennäköisesti lisäämään lehtien resursseja ja niiden aktivoitumista mediaan päin.

Pelkistään: perinteiset sisäänpäin kääntyneet tiedeyhteisölehdet tulevat lähitulevaisuudessa kohtaamaan ne samantyyppiset paineet ja mahdollisuudet, joiden keskellä sektoritutkimuslaitoksen julkaiseman *Yhteiskuntapolitiikka*-lehden (YP) profiili ja mediasuhteet ovat muotoutuneet. Koska olin YP:n päätoimittaja sen perustamisesta 1998 lähtien syksyyn 2012 saakka, käytän YP:n historiaa käytännönläheisenä esimerkkinä siitä, mihin suuntaan tiedeyhteisölehtiä nykytilanteessa voisi kehittää.

Yliopistojen uusi rahoitusmalli ja laatuluokitus

Jotta tieteelliset lehdet voivat toimia median arvostamina lähteinä, niillä pitää olla tiedeyhteisön antama status nimenomaan tieteellisinä lehtinä. Valtaosa kotimaisista tieteellisistä lehdistä oli hetken vaarassa tämän statuksen menettää.

Julkaisufoorumien käynnistämä julkaisujen laatuluokitus yhdistyneenä yliopistojen uuden rahoitusmallin kehittelyyn loi muutama vuosi sitten tällaisen uhkakuvan ja käynnisti vilkkaan keskustelun.

Keskustelu ja painostus tuottivat kuitenkin nopeasti tulosta. Kuten Heikki Hellmanin ja Eija Poterin analyysi (2012) osoittaa, uhkakuvat ovat jo ehtineet pitkälti poistua tai ainakin muuttaa muotoaan.

Yliopistojen vuoden 2013 alusta voimaan tullut uusi rahoitusmalli lähes kahdeksan-kertaistaa julkaisutoiminnan merkityksen yliopistojen rahoituksen perusteissa. Vanha osuus oli 1,7 %, uusi 13 % (suoritettujen tohtoritutkintojen osuuden ollessa 9 %).

Näistä 13 %:sta kansainvälisille julkaisuille jyvitetään periaatteessa 9 % ja muille 4 %. Juuri tämä suhde viritti suuria pelkoja kotimaisen julkaisuutoiminnan näivettymisestä, varsinkin kun foorumi sijoitti alkuvaiheessa kaikki kotimaiset lehdet kolmipor-taisen luokituksen alimmalle portaalle eli tasolle 1.

Painostuksen jälkeen foorumi teki sittemmin tarkistuksen. Vaikka tasolle 2 (tieteen-alojensa johtavat lehdet) pääseminen edellyttää periaatteessa toimitus- ja kirjoittaja-kunnan kansainvälisyyttä, tasolle 2 hyväksyttiin humanististen ja yhteiskuntatieteel-listen alojen osalta 4 kotimaista kustantajaa (Gaudeamus, Suomalainen Tiedeakate-mia, SKS, Vastapaino) sekä 30 aikakauslehteä tai sarjaa (mm. *Naistutkimus*, *Oikeus*, *Politiikka*, *Psykologia*, *Sosiologia* ja *Yhteiskuntapolitiikka*). Foorumi kuitenkin seuraa julkaisujen laatutasoa jatkuvasti. Seuraava tasoluokitus tehdään 2014, eikä ole mitenkään varmaa, että kaikki nyt tasolle 2 hyväksytyt julkaisukanavat säilyttävät asemansa.

Hellmanin ja Poterin johtopäätös on, että foorumin tekemän tarkistuksen jälkeen yhteiskuntatieteellisillä ja humanistisilla aloilla julkaiseminen on yliopistojen rahoit-tuksen kannalta yhtä tuottavaa sekä tason 2 kansainvälisissä että kotimaisissa leh-dissä.

Samalla foorumi teki Hellmanin ja Poterin mukaan olennaisen tiukennuksen. Tasolle 1 pääsemiseksi ei enää riitä pelkkä vertaisarviointi tai asiantuntijoista koos-tuva toimituskunta. Julkaisukanavaa ei luokitella tieteelliseksi, jos yli puolet toimitus-kunnasta ja kirjoittajista edustaa samaa tutkimusorganisaatiota. Tämän seurauksena perinteiset yliopisto- ja laitossarjat menettävät tieteellisen statuksensa.

Neljän kustantajan ja 30 kotimaisen humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen aika-kauslehden tai sarjan nostaminen samalle alansa johtavalle tasolle kuin kansainväliset huippujulkaisijat lisää näiden julkaisijoiden painoarvoa yliopistojen silmissä huomata-vasti – koska niissä julkaistut tekstit parantavat yhtäläisesti yliopistojen rahoitus-asemaa. Tarjonta kotimaisiin lehtiin kasvaa tätä kautta, ja myös niin, että yliopistojen omat nykymuotoiset julkaisusarjat joudutaan lopettamaan.

AP:stä YP:ksi

Yksi Julkaisufoorumin tasolle 2 nostamista aikakauslehdistä on *Yhteiskuntapolitiikka* eli YP. Miten on mahdollista, että nimekkäiden tiedeyhteisölehtien ohella alansa johta-vaksi julkaisuksi on nostettu myös sektoritutkimuslaitoksen julkaisema lehti?

Pidän selityksenä kahta keskeistä syytä. Ensinnäkin YP:n toimituspolitiikan perus-periaatteet nostettiin sen perustamisesta lähtien sille tasolle, mitä Julkaisufoorumi tieteelliseltä lehdeltä nykyisin vaatii – toimitusneuvoston kokoonpanoa lukuun otta-matta, mutta nykyisin sekin on järjestyksessä. Toinen on julkaistujen tekstien laadukkuus, mikä on mahdollistanut niiden aktiivisen ”markkinoinnin” mediaan päin.

YP:n esi-isä oli Alkon vuonna 1936 perustama *Alkoholipolitiikka*-lehti (AP). Se synnytettiin lähinnä Alkon sisäiseksi tilasto- ja pohdintajulkaisuksi, mutta kasvoi 1950-luvulla Pekka Kuusen käsissä alkoholipoliittiseksi aikakauslehdeksi, jossa tut-kimustiedon raportoinnin osuus tasaisesti kasvoi. Tulin AP:n toimitussihteeriksi 1981

ja toimituspäälliköksi 1984, ja pyrkimys oli edelleen kasvattaa paitsi tutkimustiedon myös talon ulkopuolisten tutkijoiden osuutta.

AP:n julkaiseminen – kuten alkoholitutkimuskin – siirtyi vuonna 1996 Alkosta Stakesiin. Vuoden 1998 alussa lehden julkaisualue venytettiin Stakesin mittaiseksi ja hiukan ylikin, mutta muuten YP profiloit itsensä kuten AP: sen tavoitteena oli seurata ja tutkia paitsi yhteiskuntaolojen kehitystä myös niihin vaikuttamisen keinoja ja syntyneitä tuloksia.

YP:n toimituspolitiikkaan tehtiin neljä olennaista muutosta AP:hen verrattuna. Ensinnäkin sen artikkeliosastoon luotiin referee-menettely. Toiseksi YP:n toimitusneuvostoksi tuli Stakesin Tutkimuksia-sarjan tutkijoista koostuva toimitusneuvosto, jonka tehtäväksi tuli YP:n toimituspolitiikan ja ennen kaikkea referee-menettelyn asianmukaisuuden valvonta. Jokaisen numeron sisällys ja artikkelien referee-lausunnot käydään erikseen ja etukäteen läpi.

Kun Stakes ja Kansanterveyslaitos vuoden 2009 alusta fuusioituivat, julkaisijaksi tuli uusi laitos THL. Fusion myötä nimitetyn uuden toimitusneuvoston jäsenet olivat kaikki vielä THL:n varttuneita tutkijoita, mutta kun Julkaisufoorumin laatukriteereistä alkoi tulla tietoa, niin 2012 nimitetyn neuvoston jäsenistä enemmistö on talon ulkopuolelta. Toimitusneuvoston toimenkuva pysyi samana kuin Stakesin aikana.

Kolmanneksi sain YP:n perustamismuistiossa kirjattua lehden profiilin ytimeksi *avoimen foorumin*, jota Stakesissa aluksi hieman vieroksuttiin, mutta hyväksyttiin aika nopeasti. 2000-luvun alusta saakka periaate on kuvattu YP:n kumulatiivisessa toimintakertomuksessa näin:

Kärjistäen on hahmotettavissa kaksi erilaista tapaa tehdä YP:n kaltaista lehteä – vertaamalla vastaavaan jakoon sanomalehdistössä: puoluelehti vs. ”hesari”. Puoluelehtenä YP olisi julkaisijansa äänitorvi: se kehuisi vain oman taustayhteisönsä erinomaisuutta, nostaisi esiin vain omia tutkimuksiaan ja arvioisi vain omia julkaisujaan. Myös hesarina YP on julkaisijansa lehti, mutta se katsoo parhaiten edistävänsä talon etua luomalla avoimen foorumin, jolla talon ulkoiset ja sisäiset osaintressit voivat kohdata. Lehden vaikutus näkyy siinä, millaisia kysymyksiä ja kirjoittajia se pitää tärkeinä eli päästää tai etsii sivuilleen, miten se organisoii ristiriitoja ja niiden käsittelyä ja miten se eri näkökulmia kommentoi.

Avoimuuden kriteeriksi tuli alusta pitäen se, että YP:n artikkelin luonteisista teksteistä (artikkelit, analyysit, avaukset) ainakin puolet olisi tultava talon ulkopuolelta.

Alussa talon ulkopuolella ei oikein tiedetty, miten uuteen tulokkaaseen pitää suhtautua ja millaiseksi sen toimituspolitiikka muodostuu, ja talon sisältä tuli vielä tekstien enemmistö. Vuonna 2000 ulkoa tulevien tekstien rynnistys oli sitten kova ja kertoi siitä, että YP alettiin hyväksyä ”yleislehdeksi”. 2000-luvun puolivälin jälkeen jaoksi on vakiintunut se, että artikkelin luonteisista teksteistä ulkoa tulee noin kaksi kolmasosaa

Vuodesta 2009 toimintakertomukseen on listattu, mitä instituutioita ulkoa tullevien pitkien tekstien kirjoittajat edustavat. Mukana ovat lähes kaikki yliopistot (määrällisessä kärjessä Helsingin ja Tampereen yliopistot) sekä useammalla kirjoituksella

kattava joukko tutkimuslaitoksia (kuten A-klinikkasäätiö, Eläketurvakeskus, Kela, Nuorisotutkimusverkosto, Oikeusministeriö, Palkansaajien tutkimuslaitos ja Taloustutkimus Oy). Vuonna 2012 yhdellä edustajalla mukana olivat lisäksi EVA, Helsingin Diakonissalaitos, Kuluttajatutkimuskeskus, Kymenlaakson AMK, Mallassauna ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nordens välfärscenter, Sibelius-Akatemia, Twenten yliopisto ja VTT.

Neljäs mutta ei vähäisin YP:n profiilin vahvistumiseen johtanut muutos on ollut lehden verkkosivujen varhainen aloittaminen. Suppeat verkkosivut YP:illä on ollut alusta 1998 alkaen. Vuonna 2006 Keskustelua-palsta siirrettiin kokonaan verkkoon, ja samana vuonna verkkosivulla aloitti päätoimittajan Zeitgeist-blogi ja seuraavana ”nuorisoblogi” YB. Nykyiseen laajuuteensa verkkosivut kehitettiin 2000-luvun lopulla: kaikki YP:n vuosikerrat siirtyivät verkkoarkistoon, uusia osastoja luotiin ja verkkosivujen graafista ilmettä kohennettiin. Vuoden 2012 lopulla käyttöön on otettu uusi entistä kattavampi arkistojärjestelmä.

YP:n numerossa 1/2013 YP:n uusi päätoimittaja Tuukka Tammi ja toimitusneuvoston puheenjohtaja Jussi Simpura hahmottelevat YP:n tulevaa kehitystä.

Median ruokkiminen

YP:n ja jo sen edeltäjän AP:n keskeiseksi tehtäväksi olen nähnyt median aktiivisen ”ruokkimisen”. Tieteellisinä lehtinä niiden levikki jää suhteellisen pieneksi, välittömän lukijakunnan muodostavat pääosin alan tutkijat, päättäjät, opiskelijat ja kansalaisaktiivit. Silti lehtien sisältö on tiivistänyt ja tiivistää suomalaista yhteiskuntaa koskevaa olennaista tutkimustietoa, ja monet artikkelit sisältävät myös uutiseksi tai kommentoinnin pohjaksi kiteytettävissä olevaa tuoretta tietoa.

Ja tätä tietoa pätevät ja erikoistuneet toimittajat ovat jatkuvasti myös hyödyntäneet. Esimerkiksi vuosina 2011 ja 2012, joina systemaattisemmin seurasin median kirjoittelua, YP:n jokaisen numeron jostain artikkelista tai useammasta oli tehty uutinen tai artikkeleita oli käytetty kommentoinnin pohjana. Tämä ei yllättänyt, sillä näin oli jo AP:n aikana ja sitten YP:n aloitettua 1998 – ja sama on jatkunut Tuukka Tammen aikana (Tammi 2013, 3).

Tämä pitkään jatkunut käytäntö on tuottanut minulle pahan lähisokeuden, jonka viestissään tuli paljastaneeksi Tampereen yliopiston nyt jo eläkkeellä oleva professori, rehtori ja kansleri Jorma Sipilä. Sipilä totesi ensin, että mediahan käyttää YP:tä jatkuvasti ja tiheästi uutislähteenään ja jatkoi: ”Hämmästyttävää vain on, kuinka harva tämän on havainnut.” Totta! Jokainen tutkija, kirjailija, näyttelijä, laitos tai yritys noteeraa tarkasti, mitä siitä mediassa kirjoitetaan, ja kun leikkeet ja näytteet kerää pinoon, syntyy vaikutelma, ettei media mistään muusta puhukaan kuin ”minusta”. Lukevan yleisön kannalta nuo jutut ovat kuitenkin osa massiivista ja jatkuvaa uutisvirtaa, joista vain harva – ja vielä harvemmin uutisen lähde – jää mieleen.

AP/YP eivät ole lähteeksi itsestään nousseet, se on edellyttänyt myös toimituksen puolelta aktiivista verkostoitumista ja yhteydenpitoa toimittajakuntaan päin. Kaikessa

mediakentässä ei tämäntyyppiseen kaksivaiheiseen tiedejournalismiin ole ollut halukkuutta eikä ammattitaitoa. Eniten sitä on löytynyt maan ykköslehdessä *Helsingin Sanomista* ja sen sisaresta *Ilta-Sanomista*, joiden toimittajakunnan ammattitaito ja aktiivisuus ideoiden metsästämisessä on ollut omaa luokkaansa.

Olennaista tässä yhteistyössä on ollut, etten ole lähettänyt toimittajille artikkeleista tiedotteita tai yrittänyt kertoa, mikä niissä minun mielestäni on olennaista, vaan olen lähettänyt hiukan ennen numeron ilmestymistä kopion yhdestä tai useammasta mielestäni potentiaalisesta koko artikkelista. On jäänyt kokonaan toimittajien oman harkinnan varaan, kiinnostuvatko ja jos, miten tekstin uutiseksi muokkaavat ja painottavat, tai miten muuten hyödyntävät. Luottamus on syntynyt sitä kautta, että useimmiten tärpeihin on tartuttu ja jatkossa on osattu odottaa kiinnostavia vinkkejä. Toimittajilta tämä on vaatinut paneutumista, tutkimusartikkelien lukutaitoa ja kykyä tislata artikkeleista olennainen esiin.

YP:n artikkelit ovat siis saaneet paljon julkisuutta. Onko tämä yhteiskuntatieteellisen tiedon vaikuttavuutta? Vaikuttamisen tapoja ja väyliä on monenlaisia (ongelmien jäsentäminen, ratkaisumallien vertailu, päätöksenteko, asenteisiin vaikuttaminen jne.), joita on pohtinut mm. Marja Alastalo (2013). Mutta riippumatta varsinaisen vaikutuksen laadusta näkisin tässä eräänlaisen vaikuttavuuden ”kaksivaihemallin”. Tutkimustiedon on vaikea modernissa yhteiskunnassa vaikuttaa mihinkään, ellei se ensin saa mediajulkisuutta ja viritä sitä kautta keskustelua ja nostetta.

Otan tähän esimerkin yhdestä YP:n viime aikojen artikkelista, joka sai paljon julkisuutta – ja joka samalla sisältää ne kolme keskeistä elementtiä, joista ainakin yhden täytyy täytyä, jotta media kokemukseni mukaan artikkelista kiinnostuisi. Elementit ovat: tutun ongelman jäsentäminen tuoreella tavalla; vankka (useimmiten kvantitatiivinen) empiirinen evidenssi; kansainvälinen vertailu. Kaikkein varmin kiinnostuksen herättäjä on ollut Suomea koskeva kansainvälinen vertailu.

Nämä kaikki kolme elementtiä ovat mukana Osmo Kivisen ja Jouni Nurmen artikkelissa ”Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi – korkeakoulupolitiikan dilemma?” (YP 6/2011), jonka logiikka ja tulokset kulkevat tiivistetysti seuraavasti.

Suomessa on pitkään nähty ongelmaksi se, että korkeakouluopiskelijat aloittavat opintonsa liian myöhään ja opiskelevat liian kauan. Kivinen ja Nurmi kääntävät tämän keskusteluasetelman artikkelissaan uuteen asentoon. Koulutuksen ja työuran tuottavuuden kannalta olennaisinta ei ole se, milloin opiskelija valmistuu maisteriksi, vaan se, *milloin maisteri saa koulutustaan vastaavaa työtä*.

Kivinen ja Nurmi osoittavat 12 Euroopan maan vertailun avulla, että varsinaiseen opiskeluun kuluva aika vaihtelee eri maissa itse asiassa suhteellisen vähän. Englannissa, Belgiassa ja Ranskassa opiskeluaika on keskimäärin vajaa viisi vuotta ja toisessa ääripäässä Italiassa, Itävallassa ja Norjassa seitsemän vuotta, Suomen ollessa keskita-soa eli hieman yli kuusi vuotta.

Työurien kannalta olennaisinta kuitenkin siis on, miten pian valmistumisen jälkeen työllistytään koulutusta vastaaviin tehtäviin – ja tässä suhteessa vaihtelu maiden välillä on kaikkein suurinta. Norjassa ja Suomessa tähän kuluu runsas vuosi, kun taas kaikissa muissa maissa aikaa tarvitaan kolmesta kymmeneen vuotta. Kun suo-

malainen maisteri pääsee ”omiin töihinsä” keskimäärin 30-vuotiaana, nuorempina (1–2 vuotta) vastaavaan kykenevät vain Ranskan, Belgian ja Itävallan maisterit, muissa kahdeksassa maassa menee 2–7 vuotta kauemmin.

Kivisen ja Nurmen mukaan tuore maisteri pääsee Suomessa (ja Norjassa) nopeasti koulutustaan vastaaviin töihin siksi, että koulutus on näissä maissa työmarkkinaorientoitunutta – ja että opiskelijat käyvät ennen opintoja ja opintojen aikana runsaasti oman alansa ja myös muissa töissä. Opiskelun aikainen työssäkäynti ei ole haitaksi maisterin myöhemmälle työuralle, vaan päinvastoin. Suomalaiselle opiskelijalle kertyy ennen valmistumista keskimäärin kaksi vuotta työkokemusta, josta puolet on opintojen alaan liittyviä sijaisuuksia ja vastaavia, puolet teollisuuden ja palvelualojen sesonki- ja tilapäistöitä, joihin korkeakouluopiskelijat ovat kysytyä luottotyövoimaa. Tätä kautta opiskelijalle kertyy työelämän tuntemusta ja ennen kaikkea kontakteja laitoksiin ja yrityksiin, jotka myöhemmin ovat potentiaalisia työnantajia – ja päinvastoin. Tuloksena on nopeita rekrytointeja.

Artikkeli jäsentää elegantilla tavalla tuttua ongelmaa uudella tavalla ja antaa vankkaa empiiristä evidenssiä tavalleen hahmottaa ongelma kansainvälisen vertailun avulla. Johtopäätökset vastaavat arkikokemusta ja kaupunkilaisjärkeä, mutta ei ehkä vallitsevaa poliittista retoriikkaa.

Kivisen ja Nurmen artikkelin julkitulosta on kaksi vuotta, ja se sai paljon julkisuutta. Onko se muuttanut asenteita, politiikkaa tai retoriikkaa? Vastaaminen vaatisi vaikutavuuden ”toisen vaiheen” tutkimusta.

Julkaista ja vaikuttaa

Yleinen johtopäätökseni on, että kotimaisten tieteellisten lehtien asema vahvistuu ja niiden merkitys median tietolähteenä kasvaa – jos avautuvat mahdollisuudet osataan käyttää hyväksi.

Yliopistojen uusi rahoitusmalli ja Julkaisufoorumin laatuluokituksen yhteisvaikutus on johtamassa siihen, että tekstien tarjonta erityisesti tason 2 kotimaisille aikakauslehdille kasvaa samalla kun niiden painoarvo yliopistojen silmissä nousee. Seurauksena pitäisi ilman muuta olla, että perinteisille tiedeyhteisölehdille ohjataan selkeästi lisää resursseja. Ja lisävaroja pitäisi tulla nimenomaan yliopistoilta, koska kotimaisten(kin) julkaisujen vaikutus yliopistojen rahoitukseen olennaisesti kasvaa.

Lisäresurssien avulla tiedeyhteisölehtien pitäisi nostaa ammatillista profiliaan Päätoimittajien ja toimitussihteerien tulisi olla pitkäaikaisia ja ainakin puolipäivätoimisia. Itse olin varakkaan Alkon aikana toimituspäällikkönä kokopäivätoiminen, Stakesin aikana työaika jakautui YP:n päätoimittajuuden ja Tutkimuksia-sarjan toimittajuuden kesken suunnilleen suhteessa 60/40. Kun jälkimmäinen THL:n aikana jäi pois, jäin samassa suhteessa osa-aikaeläkkeelle. Tuukka Tammi on puoleksi YP:n päätoimittaja, puoliksi THL:n tutkija. Toimitussihteerin Tuukka Lahden prosentti on 80.

Toimituksen rungon pitkäaikaisuus kasvattaisi ammattitaitoa, toisi toimituspolitiikkaan uskottavuutta ja mahdollistaisi yhteistyösuhteiden luomisen ja ylläpitämisen

mediaan päin. Toimituksen olisi opittava katsomaan julkaisemiaan tekstejä ei vain oman tieteenalansa sisäisin kriteerein vaan yhä enemmän myös sillä silmällä, missä jutuissa saattaisi olla sellaisia tuloksia, näkökulmia tai otetta, että ne voisivat kiinnostaa mediaa. Ja sitten olisi osattava vinkkaamisen taito.

Suurta panostusta vaatisi lehtien verkko-osien ja arkistojen luominen ja kehittäminen, jollaisia harvalla tiedeylehtillä vielä on, mutta joissa ovat tiedejulkaisemisen suurimmat kehittämismahdollisuudet. Lehtien julkaisemien tekstien, mielellään kaikkien vuosikertojen, muuntaminen sähköiseksi ja jäsennetyksi arkistoksi olisi kiireellisin tehtävä. Lehtien historia on sellainen tutkimuksen saavutusten näyttely, että se olisi saatava vaivattomaan käyttöön.

Entä sitten, jos tutkimusten kotimaisen julkaisemisen määrä kasvaa ja laatu paranee? Aku Heinonen ja Tiina Raevaara toteavat (2012, 3–4), ettei sen paremmin yliopistojen rahoitusmalli kuin Julkaisuforumikaan ota yliopistojen yhteiskunnallista vuorovaikutusta eli kolmatta tehtävää vielä mitenkään huomioon. Tieteellisestä julkaisemisesta palkitaan, mutta ei siitä, kuinka hyvin tutkijat onnistuvat saattamaan tuloksiaan ja näkemyksiään ammatillisten ja muiden lukijayhteisöjen tietoon eikä siitä, miten tieto lopulta vaikuttaa.

Olisiko Julkaisuforumin seuraava projekti eriasteisten vaikuttavuus-arvioiden laatiminen? Jos kaikki julkaistut artikkelit kyetään pyydystämään, nykytekniikalla ei liene mahdotonta kehittää seurantajärjestelmää, joka rekisteröisi median noteeraamat ja kommentoimat tutkimukset ja tutkijoiden omat tekstit. Toisaalta: miten verrata toisiinsa tutkijan 15 sekunnin kommenttia tv-uutisissa, yliökirjoitusta maakuntalehdessä, asiantuntijalausuntoa lainvalmistelussa tai blogia, joka poikii kiihkeän debatin sosiaalisessa mediassa?

Jos tämän vaikuttavuuden ensi vaiheen arviointi on vaikeaa, vielä vaikeampaa on sitten edetä kakkosvaihetta luotaaviin, huomattavasti hankalampiin arvioihin. Toisaalta: eikö aikakauslehtien laatutason määrittäminenkin viime kädessä nojautu Julkaisuforumin asiantuntijayhteisön kokonaisvaltaiseen arviointiin – vaikka sen pohjana onkin joukko objektiivisesti mitattavissa olevia kriteerejä (kuten referee-menettelyn laatu, toimitusneuvoston jäsenten ja kirjoittajakunnan jakautuminen)?

Mahdollisten ”vaikuttavuusindikaattorien” kirjo olisi siis syytä pitää laveana ja samalla pitää mielessä, että mekaaniset mittarit voivat olla vain pohjustamassa ja auttamassa varsinaisten johtopäätösten tekoa. Olennaista olisi kuitenkin pikkuhiljaa tuoda vaikuttavuus eri vaiheineen osaksi tutkimusarviointia.

Viitteet

- 1 Kiitän Heikki Hellmania ja Esa Väliiverrosta oivallisista kommenteista, jotka auttoivat tarkentamaan ja täydentämään tekstiä

Kirjallisuus

- Alastalo, Marja (2013). Miten yhteiskuntatieteellinen tutkimus vaikuttaa? Tutkimuksen vaikuttavuuspuheen vanhentuneet mielikuvat. *Alusta! Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden verkkolehti* 22.1.2013.
- Heinonen, Aku & Raevaara, Tiina (2012). Yliopistojen kolmas tehtävä jää vaille toteutusta ja tukea. *Tieteessä tapahtuu* 30: 5, 3–8.
- Hellman, Heikki & Poteri, Eija (2012). Kotimainen julkaisufoorumi uuden rahoitusmallin ja julkaisufoorumin jälkeen. *Media & Viestintä* 35: 3–4, 6–19.
- Juntunen, Laura (2011). *Leikkaa–liimaa-journalismia? Tutkimus uutismedian lähdekäytännöistä*. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- Kauhanen, Erkki (1997). *The River of Ink*. Väitöskirja, viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.
- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni (2011). Opiskelun nopeus ja työmarkkinarelevanssi – korkeakoulupolitiikan dilemma? *Yhteiskuntapolitiikka* 76: 6, 687–691.
- Pohjois-Koivisto, Tiina (2006). *Näkymätön tiede? Yhteiskuntatiede suomalaisissa sanomalehdissä*. Pro gradu, viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.
- Tammi, Tuukka (2013). Lavea Yhteiskuntapolitiikka. *Yhteiskuntapolitiikka* 78: 1, 3–4.
- Tammi, Tuukka & Simpura, Jussi (2013). Miksi tutkimustietoa pitää julkaista YP:n kaltaisessa painatussa suomenkielisessä julkaisussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 78: 1, 105–107.
- Virtanen, Matti (2012). Raakadata, tutkimus ja media. *Yhteiskuntapolitiikka* 77: 4, 357–358.
- YP:n kumulatiivinen toimintakertomus 1998–2012.